

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 1.

Fylke: Aust-Agder

Tilleggsspørsmål nr.

Herad: Gjerstad

Emne: Arde og Plog.

Bygdelag:

Oppskr. av: Morten O. Kveim

Gard: Kveim

(adresse): Gjerstad st.

G.nr. 37 Br.nr. 1.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

Arden er såvidt jeg vet utkjent som redskap her i bygda. Det redskap som er brukt her som er av ard-liknende art, er rætkploget (Hyppeploget), som til dels er i bruk ennå. Den er av en type som er nok så lik ard nr. 6 eller 7 på Drens tegning. Den er som oftest heimelaget av tre, - både ploget, styrer og veltspjæler -, og med skjar av jern, ^{som er flate, i vridde,} ~~den~~ rættill. Veltspjæleren ~~er~~ hængslet på, og med stilleinnretning bak, så de kunde stilles bredere og smalere. Rætkploget brukes bare til å slå opp røttel til poteter og røtter, - til å dekke over settpakketene, og til å rætte (hyppe) potetene. Dybdgangen kunde reguleres lidt ved en anordning, som på Drens tegning ser. 7. Den kjøres med vanlige løse skokler.

Heslekallen ^{med hyppeskjar} har for en stor del overtatt rætkplogets rolle nå.

Nå brukes bare fabrikkploget, dei eldre plogete står kjapt som ubrukelige. - eller for en 40 a 50 år siden var det nok i bruk eldre typer. Då var her i bruk

"Vadstø pløgen, som var laga av smeden på Vadstø i Søndeled, og var regna som dei beste pløyer på den tid. Den var utstyrt med vridde vellefjæl, ^{av jern} pløis av jern, ^{såle, laudside, skjor av jern} med ristell, bispel, stillbar dybedesko og sløpsko. Eentelet styre av tre.

En eldre pløgetype som har vore brukt her i eldre tid er en som er nok så lik plø nr. 14 på tegningen. Den hadde stjos, laudside og ristell av jern, tre as med et lite bispel og stillbar dybedesko, med vellefjæl av tre, en liten smule vridde, ved at den var lidt brattere i øvre bakerste kant.

(- En slik gammel plø står hos undertegnede, den var påslatt vellefjæla noe tynt arkjern. - Men for forsøk å få den brukelig ved å påsette en vridde jern-vellefjæl, uten at være så heldig å få den brukbar.)

Mere eldre, primitive typer av pløyer kjemmer jeg ikke til her forekommer.

- De eldre pløgetyper, bl. a. Vadstø pløgen, var nok dårlig til å holde seg ren på vellefjæla, så pløikaren hadde gjerne en skrape av tre på pløisene til å rense vellefjæla med. Når pløikaren "einestøtte" - d. v. s. pløide i en rekning, kjørtes pløgen tilbake på siden med vellefjæla ned. - Jeg har ikke hørt om noen, som har hatt pløyer som veltet til venstre, - imidlertid moderne bakkepløyer.

— Som ovenfor nevnt er ikke arden kjendt her som nedkop i den form den brukes andre steder. Uttale sin vi al med tykk l. Plø uttales som pløy, og al og pløy er hankjønn.